

Kitap Tanıtımları:

BLAUNDOS, *Berichte zur Erforschung einer Kleinstadt im lydisch-phrygischen Grenzgebiet*, Istanbul Forschungen 48, Ed.: Axel Filges, Tübingen, Ernst Wasmuth Verlag, 2006, 350 sayfa metin, 285 siyah-beyaz fotoğraf ve çizim, 2 renkli levha, 6 katlanabilir levha, 3 katlanabilir ek plan.

Bu monografi aslen, günümüz Uşak ilinin güneyindeki Ulubey ilçesine bağlı Sülümenli köyünün kuzeydoğusunda kalıntıları bulunan, antik Lydia-Phrygia sınırındaki küçük bir antik şehir olan Blaundos'ta, 1999, 2000 ve 2002 yıllarında Dr. Axel Filges başkanlığındaki bir ekip tarafından Alman Arkeoloji Enstitüsü (Deutsches Archäologisches Institut) desteğiyle yürütülen bir yüzey araştırmasının sonuçlarını içermektedir. Editörlüğünü A. Filges'in yaptığı kitap ayrıca, kentin tarihi coğrafyası ve bölgesel tarihiyle birlikte şehircilik gelişimini de kapsamaktadır.

Editör tarafından yazılan *Önsöz*'ün (Vorwort) ardından, metin içinde kullanılan *Kaynakların Kısaltması* (Abkürzungverzeichnis) gelmektedir. Kentin kısaca tanıtıldığı, özelliklerinin belirtildiği ve keşfinin anlatıldığı *Giriş* (Einleitung) bölümü, *Topografi* (Die Topographie), *Araştırma Tarihi ve İlk Şehir Tanımlarının Kısa Bir Özeti* (Ein Kurzer Abriss der Forschungsgeschichte und Frühe Stadtbeschreibungen) kısımlarını kapsamaktadır. Topografi kısmında kentin yeri tanımlandıktan sonra, ait olduğu coğrafi bölgenin yapısı ve kentin genel planı değerlendirilmektedir. Araştırma Tarihi ve İlk Şehir Tanımlarının Kısa Bir Özeti kısmında ise, kente ilk geziler yapan ve tanıtan 19. yy. seyyah-araştırmacıları ile daha sonra yapılan arkeolojik araştırmalar ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Mlaundos/Blaundos'un Tarihi Üzerine-Kaynaklar, Tartışma ve Yorum Denemesi (Zur Geschichte von Mlaundos/Blaundos-Quellen, Diskussion und Deutungsversuche) isimli bölüm, *Blaundos'un Territoriumu* (Das Territorium von Blaundos), *Mlaundos'tan Blaundos'a, Yazılı Kaynaklar, Pergamon Yönetimine İntegrasyona Kadar Erken Tarih Üzerine Düşünceler* (Von Mlaundos zu Blaundos, Literarische Quellen und Überlegungen zur frühen Geschichte bis zur Integration in das pergamenische Reich), *Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde Şehir Tarihinin Görünümü* (Aspekte der Stadtgeschichte in späthellenistischer und römischer zeit), *Harita ve Yazılı Kaynaklarda Bizans Dönemi Blaundos'u* (Das byzantinische Blaundos in Schriftquellen und Karten) kısımlarına ayrılmıştır. Bu kısımlarda yüzey araştırması dahilinde yürütülen epigrafik araştırmaların da katkılarıyla, kentin kapsadığı alan ve yazılı-epigrafik kaynaklar ile kentin Mlaundos olan adının değişime uğrayıp, Blaundos olması anlatılmış, tarih içerisinde, bölge içerisinde nasıl bir rol oynadığı, yetkin bir araştırma ve anlatımla sunulmuştur.

1999, 2000 ve 2002 Kampanyaları Arazi Çalışmaları (Die Feldarbeiten der Kampagnen 1999, 2000 und 2002), Blaundos'ta yapılan yüzey araştırmasının asıl sonuçlarını içeren kısımlardan oluşması bakımından, monografinin en ayrıntılı ve önemli bölümünü oluşturmaktadır. *Blaundos Projesi: Araştırmanın Önemi, Ögeler, Konular ve Metodlar* (Das Projekt Blaundos: Relevanz der Forschungs-Objektes, Fragestellungen und Methoden) kısmında yüzey araştırması projesine niçin gerek duyulduğu, bu kentin klasik arkeoloji ve arkeolojik açıdan şehircilik araştırmalarına katkıları ile araştırma metodu, her bilimsel araştırmada önceden saptanması ve ortaya konulması gereken sorular ile çözüm yöntemleri bağlamında oldukça açık bir şekilde anlatılmıştır. Ayrıca, bir kazı öncesi yapılması gereken hazırlıkların da bu araştırmada, kent arazisinin haritalandırılması, hava fotoğrafları, ayakta kalmış yapı ve mimari parçalarının

çizimi, fotogrametrik metotla ölçümlerin yapılması, küçük objelerin çizimi, fotoğraflama, yazıtlar için ıstampajların alınmasının dikkatle ele alınıp, uygulandığı, bu başlıklar altında yapılan açıklamalardan anlaşılmaktadır. *Topografik Planın Çıkarılması* (Zur Erstellung des topographischen Planes) kısmında, şehrin topografik haritasının çıkarılması süreci teknik açıdan anlatılmıştır. *Şehir Yapısı* (Urbane Strukturen) kısmı, şehre ait, bir çoğunun fonksiyonu tam olarak anlaşılamayan yapıların ayrıntılı mimari tanımlarını, tarihleme denemelerini ve diğer yapılarla karşılaştırmalarını içeren alt kısımlarla sunulmuştur. Bu kısımda özellikle Blaundos'taki yapıların itinalı rekonstrüksiyon çizimleri ve tanımlarıyla, Blaundos'un şehirciliği anlaşılmasına ve tanımlanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte özellikle M.S. 2-3. yüzyıllarda yaşanan Pax Romana'nın getirdiği barış ve refah sayesinde kentlerde yaşanan yeniden yapılanmanın Blaundos'ta da yaşanıp yaşanmadığı tartışılmıştır. Ayrıntılı olarak incelenen yapılar şunlardır : Kentin kuzey ucunda bulunan, Flaviuslar Dönemi'ne tarihlenmek istenen tapınak ya da anıtsal bir mezar olduğu sanılan *Yapı 1* (Bau 1- Tempel oder Luxusgrab?); *Tapınak 2, Quadroporticus ve Propylon'dan oluşan kentin kuzeyindeki Kutsal Alan* (Das Heiligtum in der Nordstadt- Tempel 2, Quadroporticus und Propylon); *Kentin Tahkimat Sistemi* (Die Stadtbefestigung), *Kuzey Kapı* (Das Nordtor), kentin doğu kıyısında yer alan *Stadion* (Das Stadion), Kentin kuzeydoğu yamacındaki *Tiyatro* (Das Theater), *Gymnasion ya da Agora olabilecek, şehrin kuzeydoğusundaki büyük meydan* (Eine große Platzanlage im Nordosten-Gymnasion oder Agora?), *Şehir merkezindeki, Ceres Kutsal Alanı* ve içerdiği yapılar (Das Ceres-Heiligtum im Stadtzentrum), kentin Roma İmparatorluk Dönemi'nde "decumanus maximus"u olarak tanımlanan *Dor düzenindeki Porticus ve Blaundos'un Anacaddesi* (Die "Dorische Porticus" und die Hauptstraße von Blaundos), Evleri ve Kiliseleri içeren *Geç Antik-Bizans Yapılaşması* (Die spätantik-byzantinische Bebauung). Yukarıda sayılan yapılar anlatılırken tanıma, tarihlemeye yarayacak sağlam mimari parçaların hemen tümünün çizimi verilmiş, yeterli parçaya sahip bulunanların rekonstrüksiyon çizimleri yapılmış, benzer yapılarla karşılaştırmaları verilip, genelde çok kesin olmasa da, genel tarihlendirilmeleri denenmiştir. Bu durumda, bir yüzey araştırması neticesinde elde edilebilecek sonuçlardan azami ölçüde yararlanıldığı, bunun monografi kapsamında oldukça anlaşılır bir şekilde yansıtıldığı görülmektedir.

Monografinin önemli bir diğer kısmını oluşturan *Blaundos Nekropolis-i- Tipoloji, Düzenleme ve Sanat Tarihi Açısından Sınıflandırma*'da (Die Nekropolen von Blaundos-Typologie, Ausgestaltung und kunsthistorische Einordnung), kentin doğu, güneydoğu, güneybatı, batı ve güneybatısında yer alan, çoğunluğu kaya odalarından oluşan kaya mezarları, birkaç tümülüs, birkaç serbest lahit ve bir mezar yapısı kalıntısından oluşan nekropolisleri incelenmiştir. Asıl grubu oluşturan kaya mezarları daha detaylı ele alınmış ve bunlar için bir tipoloji denemesi yapılmıştır. Çoğu arcosoliumlu ve çukur girişli olan bu mezarlar için Anadolu'daki benzerleriyle karşılaştırmaları yapılmıştır. Daha sonra kentin nekropol alanları anlatılmış ve ardından yine kaya mezarlarının duvar sıvaları, mermer kaplamaları, duvar resimleri gibi iç dekorasyonlarına dair ayrıntılara geçilmiştir. Kentin nekropolisini içerdiği mezar sayısı bakımından ayrı bir monografiyi hak edecek genişliktedir. Burada yapılan ise bir kent monografisi içinde kenti oluşturan öğelerden biri olan nekropolisini çok fazla ayrıntıya girmeden tanıtmaktır. Mezarların tanımları, iç ve dış dekorasyonlarının betimlenmesi, karşılaştırmalara yer verilmesi, tipoloji denemesi ve planlarının çıkarılması açısından kendi içerisinde yeterli ve yetkindir. Ancak konuların sıralamasında bir karışıklık gözlenmektedir. İlk önce mezar alanları tanıtılmış olup, daha sonra mezar tanımları, iç ve dış dekorasyonları ve daha sonra da karşılaştırma malzemesi sunulmuş, anlatım ve yöntem bakımından daha düzenli anlaşılabilir olabilirdi.

Nekropolislerden sonra gelen *Su Temini* (Die Wasserversorgung) kısmı, kentin temel su teminini sağlayan aqueductus sisteminin tanımına ve tarihlenmesine ayrılmıştır. Mimari

teknîği bakımında M.Ö. 2. yy. -M.S. 1. yy. arasına tarihlenen aqueductus, Antiokheia pros Pisidia'nın aqueductus sistemiyle karşılaştırılmıştır.

Buluntu Çeşitleri (Fundgattungen) bölümünde, öncelikli olarak kentte bulunan *Heykel ve Lahitler* (Die Skulpturen und Sarkophage) ele alınmıştır. Ele alınan heykel buluntuları arasında Ceres Tapınağı'nın heykelleri, kentin kuzeyindeki Tapınak Mezarları (Bau 1) bulunmuş bir heykel parçası ve kentin diğer kısımlarından bulunan heykel parçaları ile bir mezar kabartması değerlendirilmiştir. Lahitler kısmında ise kentin kuzeybatı nekropolisinde bulunan iki adet lahit oldukça kısa bir şekilde ele alınmıştır. *Blaundos Sikke Basımına Dair Gözlemler* (Bemerkungen zur blaundischen Münzprägung) kısmında, kentin M.Ö. 2-1. yy.'dan Volusianus Dönemi'ne kadarki sikke basımı, sikke betimleri ve lejandlarıyla incelenmiş, sonuna ise yayımlanmış 102 sikkelerden oluşmuş bir katalog eklenmiştir. Buluntu çeşitleri bölümünün son kısmını *Keramik Buluntular* (Die Fundkeramik) oluşturmaktadır. Bu kısımda kentte ele geçmiş keramikler form, özellikleri, üretim yerleri açısından incelenmekte, Hellenistik Dönem'den Geç Roma Dönemi'ne kadar tarihlenebilen keramik repertuarından 26 parçalık bir seçme katalog çizim ve fotoğraflarıyla sunulmaktadır. Bu kısım kentin keramik repertuarına hem kısa ve genel bir bakış sağlamış hem de, ileride yapılacak ayrıntılı çalışmalar açısından oldukça kullanışlı olmuştur.

Monografinin son ve aynı zamanda sonuç işlevini de yüklenen *Dönemler İçinde Blaundos. Genel bir Bakış ve Bölgeyle Bağlantısı* (Blaundos im Laufe der Zeiten und Einbindung in die Region) bölümü, önceden kent üzerine yapılmış araştırmalar ve bu monografinin ortaya çıkmasını sağlayan yüzyı araştırmalarıyla, tarihi, arkeolojik, epigrafik ve nüsmatik kanutlar yardımıyla bir genel değerlendirme üzerine kurulmuştur. Bu bölüm içerisinde *Bölgenin ve Komşu Şehirlerin Işığında Kentsel Gelişim I: Hellenistik Dönem ve Roma İmparatorluk Dönemi* (Die Urbane Entwicklung im Spiegel der Nachbarstädte und der Region I: Hellenismus und Kaiserzeit), *Komşu Şehirlerin ve Bölgenin Işığında Kentsel Gelişim: Geç Antik Dönem* (Die Urbane Entwicklung im Spiegel der Nachbarstädte und der Region II: Spätantike) kısımlarında, çevre ile ilişkisi bağlamında, tarihi süreçte kentte görülen genel ve özel gelişimler, bir özet şeklinde sunulmuştur. *Topografik Konum, Varlığının Dayandığı Temel ve Şehir Tipi-Askeri Görev, Ticaret Yeri ya da Tarım Merkezi* (Topographische Lage, Existenzgrundlage und Stadttypus-Militärposten, Handelsplatz oder Agrarzentrum?) kısmıyla kentin bu işlevleri üzerine kısa bir tartışma yapılmış ancak, herhangi belirli bir sonuca ulaşılmamış, tartışmanın ucu açık bırakılmıştır. *Kırsal Bölgede bir Merkez olarak Blaundos* (Blaundos als Zentralort im landlichen Gebiet) kısmı ise 5000 ila 15000 arasında bir nüfusa sahip olduğu düşünülen kentin şüphesiz çevresindeki kırsal kesimde bir merkez olduğu, ancak politik olarak Pergamon ve Ephesos'a bağlı; yönetsel ve adli olarak da Sardes'e bağlı olduğu vurgulanmaktadır. Bölümün son kısmı olan *Hellenleşme, Romalılaşma ve Romanizasyon-Mlaundos/Blaundos ve Yabancılar'da* (Hellenisierung, Romanisierung und Romanization-Mlaundos/Blaundos und die Fremde) M.Ö. 3-2. yy.'dan itibaren kentte görülen gelişme ivmesinin, zaman içinde kent karakterini önce Hellen etkisi ve daha sonra Roma etkisiyle nasıl dönüştürdüğü ve nasıl bir süreç izlediği özetlenerek anlatılmıştır. Bu Akkültürasyon süreci, kent içindeki Tapınak tipli mezar, Agora olduğu düşünülen porticuslu yapı, Grekçe ve Latince epigrafik buluntular ile nüsmatik repertuar baz alınarak açıklanmıştır.

Monografinin sonuna bir yazıt katalogu (Anhang: Katalog der Inschriften) eklenmiştir. Burada Blaundos ve çevresinde bulunmuş Grekçe ve Latince, daha önce yayımlanmış ve yeni yazıtlar, Yapı yazıtları, Dini Yazıtlar, Onurlandırma Heykellerine ait Kaideler, Mezar Yazıtları, Hristiyanlık Dönemi Yazıtları, Güllü'den Yazıtlar, Çırpıcılar'dan Yazıtlar, Eşme Mevkiinden Yazıtlar şeklinde sınıflandırılmıştır.

Üç sezonluk bir yüzey araştırmasının sonuçlarını içeren bu monografi, yukarıda anlaşıla-
cağı üzere, sadece arazi sonuçlarının anlatıldığı bir yayın değil, kentin tüm dönemlerini içe-
ren, mimari, epigrafik, nümismatik ve tarihî kanıtların dengeli biçimde harmanlanıp, ortaya
sunulduğu yetkin bir kent monografisi olmuştur. Tam bir bütünlüğün görüldüğü yayında,
kazı öncesi yapılması gereken tüm araştırmaların uygulandığı, bir sonraki aşama için araştı-
rıcılara sağlam bir kaynak sunulduğu çok açıktır. Kitabın özellikle mimari kısımları, tanımları,
stil kritikleri, teknikleri ve karşılaştırmalarıyla bilimsel bir biçimde okuyucuya sunulmuştur.
Yapılar için bundan sonra söylenebilecekler ancak bir kazı sonrasında belirlenebilecek du-
rumdadır. Bunun yanısıra heykeller, küçük buluntular, sikkeler ve yazıtlar üzerine ayrılan
kısımlar, kentin ve bölgenin sözkonusu malzeme üzerine yapılacak bir çalışma için yeterli
karşılaştırma malzemesi sunmaktadır. Ancak, Blaundos'un tarihi, özellikle Hellenistik ve
Roma İmparatorluk Dönemi tarihi ile Nekropollerini hakkında daha ayrıntılı bir araştırma ve
yayına ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bu monografi içerisinde sözkonusu kısımlar kısa özet şeklin-
de kalmıştır. Blaundos gibi sınır bölgesinde yer alan küçük bir kentin, üç sezonluk bir araş-
tırma sonucu böylesi bilgiler sunabilmesi, araştırmacıların titiz çalışması ve sonuçların kaliteli bir
monografi şeklinde yayımlanması sonucudur. Bu çalışma, aynı zamanda, kazıya başlamadan
önce yapılması gereken kapsamlı literatür ve arazi çalışmasının hayati ölçüdeki gerekliliğini;
arkeolojik kazılara başlanmadan önce böylesi kapsamlı interdisipliner bir ön çalışmanın daha
sonraki aşamaların sağlıklı şekilde yürütülebilmesi için zorunluluğunu çok açık göstermekte-
dir.

AŞKIM ÖZDİZBAY